

PРАВНА НЕУСКЛАДЕНОСТ VERSUS ПРАВНА СИГУРНОСТ – ИМЕ И СПОЛ У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Prof. dr. sc. Anita Duraković*

Prof. dr. sc. Jasmina Alihodžić**

UDK: 342.722-055.2/3

341.231.14:305-055.2/3

351.755.1:342.72

347.189:342.72

DOI: 10.3935/zpfz.75.1.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: veljača 2025.

Ime i spol bitne su odrednice identiteta osobe te je razumljiva i opravdana težnja pojedinca da te činjenice budu priznate i izvan granica države u kojoj su stečene. Neujednačena sudska praksa u Bosni i Hercegovini ukazala je na potrebu detaljnije analize nacionalnog, usporednog, konvencijskog i komunitarnog pravnog okvira. Ta je analiza kao i opravdano očekivanje kontinuiteta statusa – imena i spola, upozorila na potrebu iznalaženja balansa između evidentne pravne neusklađenosti i očuvanja pravne sigurnosti, kako bi se ponudila rješenja koja su u skladu s očekivanjima stranaka, a sve s namjerom izbjegavanja “šepajućih” statusnih odnosa.

Ključne riječi: ime; spol; pravni okvir; pravna neusklađenost; pravna sigurnost

* Dr. sc. Anita Duraković, profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru, Univerzitetski kampus, 88104 Mostar, Bosna i Hercegovina; anita.durakovic@unmo.ba;

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6280-7676

** Dr. sc. Jasmina Alihodžić, profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli, Muhameda Hevaija-Uskufija 7, 75000 Tuzla, Bosna i Hercegovina; jasmina.alihodzic@untz.ba;

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2066-9804

1. UVOD

Mnogobrojne pravne dvojbe s kojim se susrećemo u današnje doba migracijskih i globalizacijskih kretanja predstavljaju izazov kako za osobe koje prelaze državne granice tako i za države, odnosno njihove pravne poretke, koje te osobe napuštaju ili u njih dolaze. Ime i spol bitne su odrednice identiteta osobe te je razumljiva i opravdana težnja pojedinca da te činjenice¹ budu priznate i izvan granica države u kojoj su stečene.² Riječ je o pitanjima osobnog statusa koje svaka država samostalno pravno uređuje u skladu s povijesnim, društvenim, kulturnim, vjerskim, etničkim, zemljopisnim i drugim posebnostima koje je obilježavaju i izdvajaju u odnosu na bliže ili daljnje okruženje. Iako je i na regionalnoj razini evidentno postojanje razlika u pogledu materijalnog i kolizijskog uređenja imena i spola³, jasno je da što je veća prostorna udaljenost, to su i razlike izraženije. Uz to je važno navesti da ni na globalnoj, pa ni na regionalnoj razini ne postoji tako snažan interes za unifikacijom kao što je u nekim drugim područjima.⁴ Sve to za posljedicu ima problem u pogledu usklađivanja statusa – imena i spola stečenog u drugoj državi. S gledišta Bosne i Hercegovine, kao tipične emigrantske države, dakle države iz koje se iseljava velik broj stanovnika, posebice su interesantne situacije koje se odnose na status domaćeg državljanina koji živi u inozemstvu. To bi bila situacija kada državljanin BiH s prebivalištem/uobičajenim boravištem u inozemstvu promijeni ime i spol, dakle ima drukčije osobne podatke od onih upisanih u domaće matične knjige. Osobit izazov predstavljaju osobe s dvojnim državljanstvom, koje svaka država u pravilu smatra isključivo svojim državljanima. Tada se postavlja pitanje tipično za područje međunarodnog privatnog prava: priznanje u inozemstvu stečenog imena i spola. Ovdje nije riječ samo o procesnopravnom priznanju već i o kolizijskom priznanju, s obzirom na to da se radi o statusnoj odluci. Nadalje, pitanje priznanja može izazvati probleme s obzirom na to da se u pojedinim državama ova promjena temelji na sudskoj odluci, a u drugima na odluci upravnog tijela, što može izazvati dvojbu u pogledu

¹ Iako je pitanje spola činjenično pitanje, ono ima pravne posljedice, te se kao dio osobnog identiteta i statusa osobe može podvesti pod personalno pravo osobe, gdje bi poveznice u prekograničnim situacijama bile državljanstvo, prebivalište i uobičajeno boravište, što nam i pokazuje usporednopravni pregled.

² Župan, M., *Osobni statut u funkciji kontinuiteta identiteta fizičkih osoba*, u: Barbić, J.; Župan, M. (ur.), *Identitet u prekograničnim privatnopravnim odnosima*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Zagreb, 2021., str. 78 – 79.

³ Lagarde, P., *Name Law – is there a need to legislate?*, u: Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Cross-border activities in the EU – Making life easier for citizens*, European Parliament, Brussels, 2015., str. 214.

⁴ *Ibid.*

izvora normi, unutarnjih i vanjskih, kojima se vrši priznanje sudske odluke, odnosno upravnog rješenja. Posebice je važno osvrnuti se na priznanje stranih javnih isprava, jer se promjene imena i spola unose u matične knjige rođenih kao i druge dokumente, npr. osobne karte, putne dokumente itd. U pogledu kolizijskog uređenja pitanja imena i spola u domaćem zakonodavstvu postoji pravna praznina pa se situacija dodatno usložnjava potrebom kvalifikacije, tumačenja i popunjavanja pravne praznine: pod pravnu kategoriju koje kolizijske norme podvesti pitanje promjene imena i spola. U nastojanju da nadidemo postojeće normativne razlike, s jedne strane i opravdano očekivanje kontinuiteta statusa – imena i spola, s druge smo strane suočeni s mnogobrojnim pitanjima na koja teorija i praksa trebaju ponuditi valjan odgovor. Pritom se ne smije izgubiti iz vida osnovni cilj međunarodnog privatnog prava, a to je postizanje internacionalne stabilnosti privatnopravnih odnosa, ovdje statusnih, s međunarodnim obilježjem i pravne sigurnosti subjekata u tim odnosima.⁵ Dakle, potrebno je naći balans između evidentne pravne neusklađenosti i očuvanja pravne sigurnosti, ponuditi rješenja koja su u skladu s očekivanjima stranaka, a sve s namjerom izbjegavanja “šepajućih” statusnih odnosa.

Potreba za dodatnim pojašnjenjem naprijed navedenih pitanja vezanih uz ime i spol u međunarodnom privatnom pravu javila se kao rezultat nekonzistentne sudske prakse u Bosni i Hercegovini. Naime, Okružni sud u Doboju priznao je pravosnažnu presudu Švicarske Konfederacije kojom je promijenjeno ime i spol, te naložio upis naprijed navedene promjene u matične knjige⁶, dok je Kantonalni sud u Tuzli odbio priznati rješenje Gradskog ureda za opću upravu i imovinsko-pravne poslove Grada Zagreba, Republika Hrvatska, kojim je odobrena izmjena podataka (imena i spola) u državnoj matici rođenih.⁷

U nastavku ćemo prezentirati činjenično stanje i same odluke domaćih sudova. Zatim ćemo se prvo osvrnuti na domaća materijalnopravna i međunarodna privatnopravna rješenja (kolizijske norme i norme o priznanju stranih odluka odnosno javnih isprava) kojima je regulirana promjena imena i spola, ali i usporedna, konvencijska i komunitarna rješenja. Također, prezentirat ćemo odluku Suda EU-a C – 4/23 koja upućuje na neophodnost kontinuiteta statusa – imena i spola unutar Europske unije. Na kraju ćemo iznijeti svoje stavove i prijedloge *de lege ferenda* po ovome pitanju.

⁵ Muminović, E., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006., str. 3.

⁶ Odluka Okružnog suda u Doboju br. 13 0 V 008 57224 V od 4. 12. 2024. godine.

⁷ Odluka Kantonalnog suda u Tuzli, br. 03 0 V 025323 24 V od 26. 12. 2024. i Odluka Vrhovnog suda br. 03 0 V 025323 25 Gž od 20. 2. 2025.

2. SUDSKA PRAKSA U BOSNI I HERCEGOVINI

Pri vrlo sličnom činjeničnom stanju sudovi u Bosni i Hercegovini donijeli su različite odluke. Jedina razlika, kao što se u nastavku može vidjeti, sastoji se u tome što je o promjeni imena i spola u prvome slučaju odlučeno sudskom odlukom, a u drugome rješenjem tijela uprave.

Dana 12. 11. 2024. godine Okružni sud u Doboju priznao je pravosnažnu presudu Švicarske Konfederacije kojom je promijenjeno ime i spol osobe, te naložio upis naprijed navedene promjene u matične knjige. Riječ je o osobi koja posjeduje dvojno državljanstvo, Bosne i Hercegovine i Švicarske, i koja je postupak promjene imena i spola provela u Švicarskoj, državi u kojoj ima prebivalište. Pozivajući se na relevantne izvore u Bosni i Hercegovini⁸ – ZMPP, Zakon o matičnim knjigama RS, Uputstvo o vođenju matičnih knjiga RS, Sud u Doboju konstatirao je da je “odluka postala pravosnažna, da je stranka učestvovala u postupku pred stranim sudom pred kojim je predmetna odluka i donesena, da postupak utvrđivanja promjene spola i imena ne spada u isključivu nadležnost domaćih sudova, te da takva odluka nije suprotna domaćem javnom poretku”, s obzirom na to da “domaći pravni sistem, pored mogućnosti promjene imena, poznaje i mogućnost promjene i upisa promjene spola u matičnu knjigu rođenih, što znači da postupak promjene spola, kao ni promjene imena, nije u suprotnosti sa domaćim ustavnim i pravnim uređenjem”.⁹ Budući da su ispunjeni svi formalni uvjeti i da nema pravnih smetnji u smislu čl. 86. – 96. ZMPP-a, sud je priznao navedenu odluku stranog suda.

Dana 26. 12. 2024. godine Kantonalni sud u Tuzli¹⁰ odbio je priznati rješenje Gradskog ureda za opću upravu i imovinsko-pravne poslove Grada Zagreba, Republika Hrvatska, kojim je odobrena izmjena podataka (imena i spola) u državnoj matici rođenih. Riječ je o osobi koja posjeduje dvojno državljanstvo, Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, i koja je postupak promjene imena i

⁸ Bosna i Hercegovina je država složenog uređenja, koja se sastoji od tri administrativno-teritorijalne jedinice: Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta. Zakonodavna nadležnost za uređenje privatnopravnih odnosa je na razini entiteta, te je stoga u ovim područjima moguća i pojava interlokalnog sukoba zakona. Više: Meškić, Z.; Duraković, A.; Alihodžić, J., *Bosnien und Herzegovina als ein Mehrrechtsstaat*, Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts (IPRax), vol. 38, br. 6, 2018., str. 633 – 642; Duraković, A.; Alihodžić, J., *Interstate and Cross-Border Family Relations in Bosnia and Herzegovina: The Intricacies of a Multi-Layered Legal System*, Balkan Yearbook of European and International Law, vol. 2022, 2022., str. 3 – 25.

⁹ Odluka Okružnog suda u Doboju br. 13 0 V 008 57224 V od 4. 12. 2024. godine.

¹⁰ Odluka Kantonalnog suda u Tuzli, br. 03 0 V 025323 24 V od 26. 12. 2024. godine.

spola provela u Hrvatskoj. Nakon što se Sud u Tuzli pozvao na ZMPP i njegov čl. 86. kojim je propisano da se strana sudska odluka izjednačava s odlukom suda u BiH i proizvodi pravni učinak u BiH samo ako je prizna sud u BiH, da se stranom sudskom odlukom smatra i nagodba sklopljena pred sudom i da se stranom sudskom odlukom smatra i odluka drugog tijela koja je u državi u kojoj je donesena izjednačena sa sudskom odlukom odnosno sudskom nagodbom, ako su njome regulirani odnosi iz čl. 1. ZMPP-a, konstatirao je da navedeno rješenje nema karakter sudske odluke, nego je riječ o odluci tijela uprave, zbog čega nisu ispunjeni uvjeti iz čl. 86. – 100. ZMPP-a. Ovu odluku potvrdio je i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine 20. 2. 2025. godine¹¹ pozivajući se na iste razloge kao i Kantonalni sud u Tuzli.

3. MATERIJALNOPRAVNO UREĐENJE PROMJENE IMENA I SPOLA U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

U Bosni i Hercegovini su na snazi tri zakona koja uređuju materiju korištenja, određivanja i promjene osobnog imena: Zakon o osobnom imenu Federacije Bosne i Hercegovine¹², Zakon o osobnom imenu Republike Srpske¹³ i Zakon o osobnom imenu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.¹⁴ Svim nabrojenim zakonima propisano je da se osobno ime stječe upisom u matičnu knjigu rođenih, da se ono sastoji od imena i prezimena te da se ime, odnosno prezime može sastojati od više riječi (čl. 3. i 4. Zakon o osobnom imenu FBiH, čl. 2. i 3. Zakon o osobnom imenu RS, čl. 2. Zakon o osobnom imenu BDBiH). Naložena je obveza korištenja imena i prezimena, kako je upisano u matične knjige, u pravnom prometu (čl. 5. Zakon o osobnom imenu FBiH, čl. 2. Zakon o osobnom imenu RS, čl. 1. Zakon o osobnom imenu BDBiH). Nadalje uređeno je pitanje promjene imena i/ili prezimena nakon posvojenja, sklapanja braka, priznavanja očinstva ili materinstva, odnosno u svim slučajevima nakon promjene obiteljskog ili osobnog statusa. Jedan od takvih slučajeva koji je normiran čl. 9. i 15. Zakona o osobnom imenu FBiH i čl. 7. i 11. Zakona o osobnom imenu RS jest situacija kada osoba promijeni spol. Naime, nakon promjene spola osoba na vlastiti zahtjev može promijeniti ime i/ili prezime, a o tome odlučuje u FBiH kantonalno ministarstvo unutarnjih poslova prema mjestu prebivališta podnositelja zahtjeva,

¹¹ Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine br. 03 0 V 025323 25 Gž od 20. 2. 2025. godine

¹² Službene novine Federacije BiH, br. 7/12.

¹³ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 89/19.

¹⁴ Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 8/02.

a u RS nadležno tijelo jedinice lokalne samouprave u istom postupku koji je pokrenut radi upisa činjenice promjene spola osobe u matičnu knjigu rođenih.

Mogućnost upisa promjene spola u matičnoj knjizi izričito je predviđena Zakonom o matičnim knjigama FBiH¹⁵ (čl. 44.) i Zakonom o matičnim knjigama RS¹⁶ (čl. 12. toč. v.), dok Zakon o matičnim knjigama BDBiH¹⁷ to pitanje još uvijek nije normirao, te bi se u skladu s čl. 8. st. 2. toč. n. promjena spola, eventualno, mogla tretirati i upisivati u matične knjige kao “naknadne ispravke grešaka i druge promjene podataka koje se upisuju u matičnu knjigu rođenih”. Nadalje je Uputstvom o načinu vođenja matičnih knjiga FBiH¹⁸ razrađen postupak upisa promjene spola u matičnu knjigu rođenih. Čl. 66. Uputstva propisuje: “Upis činjenice promjene spola u matičnu knjigu rođenih, vrši se na osnovu pravosnažnog rješenja koje donosi nadležno kantonalno ministarstvo unutarnjih poslova. Postupak se pokreće po zahtjevu stranke. Pri rješavanju tog zahtjeva to ministarstvo mora utvrditi dvije činjenice i to: prvo, promjenu spola, a onda osobno ime te osobe koje u zahtjevu navede ta osoba. Za utvrđivanje tih činjenica, pored obavezne medicinske dokumentacije koja se odnosi na promjenu spola, koriste se prema potrebi i drugi dokazi predviđeni Zakonom o upravnom postupku, o čemu odlučuje to ministarstvo. U donesenom rješenju mora se posebno navesti spol, a posebno osobno ime te osobe koje bude određeno u skladu sa Zakonom o osobnom imenu.” U Republici Srpskoj Uputstvo o načinu vođenja matičnih knjiga¹⁹ uređuje postupak upisa promjene spola u matičnu knjigu rođenih tako što propisuje da “upis podatka o promeni spola u matičnu knjigu rođenih vrši se na osnovu rešenja nadležnog organa – Ministarstvo uprave i lokalne samouprave, a u rubriku ‘Naknadni upisi i zabeleške’ upisuje se zabeleška: ‘Na osnovu rešenja... (naziv i sedište organa, broj i datum rešenja) promenjen pol sa... (oznaka prvobitno upisanog pola) pola u... (oznaka drugog pola) pol’” (toč. 24.).

Promjena jedinstvenog matičnog broja, odnosno promjena oznake spola u skladu s “novim” spolom osobe, omogućena je Zakonom o jedinstvenom matičnom broju BiH.²⁰ Čl. 29. predviđa se poništavanje JMB-a zbog prilagodbe spola i dodjeljivanja novog broja: “Organ koji donosi rješenje o ispravci upisanog dana, mjeseca i godine rođenja, kao i organ koji donosi rješenje o upisu promjene spola

¹⁵ Službene novine Federacije BiH, br. 37/12 i 80/14.

¹⁶ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 111/09, 43/13 i 66/18.

¹⁷ Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 58/11.

¹⁸ Službene novine Federacije BiH, br. 51/13, 55/13, 82/13 i 6/15.

¹⁹ Službeni glasnik Republike Srpske, br. 93/18, 24/22 i 88/23.

²⁰ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 32/01, 63/08, 103/11, 87/13 i 84/15.

i potpunog usvojenja, dužan je da u roku od trideset dana od pravosnažnosti rješenja dostavi jedan primjerak rješenja nadležnom organu. Nakon što primi rješenje iz prethodnog stava, nadležni organ u roku od 15 dana poništava JMB i izdaje novi. Nadležni organ obavještava lice koje je u pitanju i organ koji donosi rješenje kako bi ih obavijestio o novom JMB.”

Promjena podataka upisanih u osobnu kartu, u skladu sa Zakonom o osobnoj karti državljana BiH²¹, obvezna je u situaciji “da je došlo do promjene podataka koji su o imaocu osobne karte navedeni u osobnoj karti”, odnosno “kada je izgled imaoca osobne karte toliko izmijenjen da više ne odgovara fotografiji na osobnoj karti” (čl. 13. toč. 3. i 6.).

4. KOLIZIJSKOPRAVNO UREĐENJE PROMJENE IMENA I SPOLA U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni unutarnji izvor međunarodnog privatnog prava kojim su regulirane prekogranične situacije jest Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih država u određenim odnosima iz 1982. koji je donijela bivša SFRJ²² (u daljnjem tekstu: ZMPP). U bosanskohercegovački pravni sustav preuzet je Uredbom sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u Bosni i Hercegovini primjenjuju kao republički zakoni.²³

Međutim, kako ZMPP u BiH još uvijek nije doživio reformu²⁴, tako ne sadržava kolizijsku normu koja bi odredila mjerodavno pravo za pitanja određivanja, sadržaja i promjene imena. Također, ovim zakonom nisu kolizijski uređena ni pitanja osobnog statusa, odnosno nema kolizijske norme pod koju bi se kvalifikacijom²⁵ mogla podvesti promjena imena zbog promjene spola, a ime i spol

²¹ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 32/01, 16/02, 32/07, 53/07, 56/08 i 18/12.

²² Službeni list SFRJ, br. 43/82, 72/82.

²³ Službeni list R BiH, br. 2/92. Uredba je potvrđena Zakonom o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom, koji je objavljen u: Službeni list R BiH, br. 13/94, Službeni glasnik RS, br. 21/92. Što se tiče Brčko Distrikta BiH, njegovim Statutom predviđen je kontinuitet propisa koji su važili do stupanja na snagu Statuta.

²⁴ Više u Alihodžić, J.; Duraković, A., *Zakon o međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, vol. 9, br. 1, 2023., str. 53 – 72.

²⁵ Za rješenje prve kvalifikacije – podvođenje pravnog pitanja pod pravnu kategoriju domaće kolizijske norme, primjenjuje se *lex fori* kvalifikacije. Usp. Varadi, T.; Bordaš, B.; Knežević, G.; Pavić, V., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010., str. 128 – 129; Meškić, Z.; Đorđević, S., *Međunarodno privatno pravo – Opći dio*, Privredna štampa d.o.o. Sarajevo, Sarajevo, 2016., str. 86 – 87;

bitne su odrednice identiteta i statusa osobe. U nekim drugim situacijama, npr. određivanje i promjena imena djeteta može se kvalificirati kao pitanje odnosa roditelja i djece te primijeniti pravo na osnovi čl. 40 ZMPP-a²⁶, a ako dijete nema roditelja, kao pitanje starateljstva i podvesti ga pod kolizijsku normu iz čl. 15. ZMPP-a²⁷ ili npr. mjerodavno pravo za promjenu imena do kojeg dolazi zbog usvojenja određuje se s pomoću kolizijske norme namijenjene za pitanja učinka usvojenja iz čl. 46. ZMPP-a.²⁸

Dakle, u ovoj specifičnoj situaciji, kada do promjena imena dolazi zbog promjene spola, postoji pravna praznina te je neophodno kreirati novu kolizijsku normu u skladu s čl. 2. ZMPP-a. Utvrđena pravna praznina popunjava se primjenom odredaba i načela samog zakona, načela pravnog poretka Bosne i Hercegovine i načela međunarodnog privatnog prava, bilo da se tim izvorima koristimo alternativno i/ili kombinirano.²⁹ Uzmemo li načelo najbliže veze kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava i ZMPP-a te široko prihvaćeno *lex loci nationalis* kao kolizijsko rješenje u domaćem pravu u statusnim, obiteljskim i nasljednim odnosima, za određivanje, sadržaj i promjenu imena i spola novoizgrađena kolizijska norma glasila bi: "Za osobno ime i spol fizičke osobe mjerodavno je pravo države koje je ona državljanin." Naravno, ova pitanja – ime i spol – mogla bi se i odvojeno normirati te bismo imali dvije kolizijske norme, jednu za ime, drugu za spol, ali bi točka vezivanja bila ista – *lex loci nationalis*. Ovakvo stajalište podupiru i materijalnoppravna rješenja prije spomenutih zakona, npr. Zakon o osobnom imenu FBiH koji u čl. 3. navodi da se upis osobnog imena u matičnu knjigu rođenih osobe koja pripada nacionalnoj manjini može izvršiti na jeziku i pismu nacionalne manjine kojoj pripada ako se nije drukčije opredijelila, odnosno na jeziku ili pismu države koje je državljanstvo imala prije stjecanja državljanstva Bosne i Hercegovine, odnosno državljanstva Federacije.

Stanivuković, M.; Živković, M., *Međunarodno privatno pravo*, Opšti deo, Službeni glasnik, Beograd, 2008., str. 248; Muminović, E., *op. cit.* u bilj. 5, str. 88 – 89.

²⁶ Čl. 40. ZMPP-a uređuje odnose između roditelja i djece. Pogledati i: Župan, M., *Dijete u međunarodnom privatnom pravu*, u: Župan, M. (ur.), *Prekogranično kretanje djece u Europskoj uniji*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2019., str. 233 – 234; Dika, M.; Knežević, G.; Stojanović, S., *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, PIP NOMOS Beograd, Beograd, 1991., str. 134.

²⁷ Čl. 15. ZMPP-a uređuje odnose između staratelja i šticenika.

²⁸ Više u: Stanivuković, M., *Lično ime djeteta u srpskom međunarodnom privatnom pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, vol. 51, br. 1, 2017., str. 27.

²⁹ Više o tome u: Đorđević, S., *Utvrđivanje i popunjavanje pravnih praznina u Zakonu o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2020., str. 43 – 67.

Također, Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH³⁰ u čl. 145. st. 3. propisuje da "Centralna baza podataka o strancima sadrži i podatke o imenu i prezimenu osobe, srednjem imenu, spolu, datumu rođenja, državljanstvu itd.", u skladu s podacima sadržanima u putnoj ispravi koju posjeduje, odnosno stečeno u skladu s pravom države koje je državljanin. Iz ovoga bismo mogli zaključiti da se na ime i spol stranih državljana primjenjuje pravo njihova državljanstva, odnosno na ime i spol domaćih državljana primjenjuje se domaće pravo. Dakle, *lex nationalis* primarna je poveznica za pitanje imena i spola.

Međutim, iako su ovi zaključci načelno točni, stvari u suštini nisu tako jednostavne. Poseban problem predstavljale bi osobe koje imaju dvojno državljanstvo, odnosno osim bosanskohercegovačkoga imaju i neko drugo državljanstvo. Uzimajući u obzir čl. 11. ZMPP-a, u ovakvim situacijama prioritet bi imalo domaće državljanstvo. Pitanje je koliko je ovo rješenje prihvatljivo i pravično u svjetlu procesa globalizacije, europeizacije te rastućih migracija. Pojedini autori³¹ smatraju da inzistiranje na državljanstvu kao vodećem kriteriju nije u potpunosti održivo, posebice ako se uzme u obzir restriktivni karakter pravila o dvojnem državljanstvu iz čl. 11. ZMPP-a. Dakle, osoba koja osim državljanstva države foruma ima još neko državljanstvo nema mogućnosti zahtijevati primjenu onog nacionalnog prava u koje je ona više integrirana. Isto vrijedi i za slobodan izbor podnositelja zahtjeva između državljanstva kao personalnog kriterija i uobičajenog boravišta kao teritorijalnog kriterija. Pojednostavljeno, možemo samo špekulirati o tome tko je prikladniji – nadležno tijelo ili sama osoba – da odluči kojem kriteriju dati prednost s obzirom na interes te osobe za stabilnošću (državljanstvo) ili njezinom težnjom za integracijom u novu sredinu (uobičajeno boravište).³² Naime, ako osoba uživa stranačku autonomiju na materijalnopravnoj razini, ne bi smjela biti potpuno lišena istog prava na razini međunarodnog privatnog prava.³³

³⁰ Službeni glasnik BiH, br. 36/08 i 87/12.

³¹ Marjanović, S., *Personal Name in Serbian Family Law and Private International Law de lege lata and de lege ferenda*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 108 – 109.

³² O konfliktu ta dva kriterija u pravu EU više u: Dutta, A., *Habitual residence versus nationality – In search of the European personal connecting factor in family matters*, u: Župan, M. (ur.), *Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2015, str. 322.

³³ Marjanović, S., *op. cit.* u bilj. 31, str. 109.

Nadalje, pogledamo li razvoj međunarodnog privatnog prava na usporednoj, konvencijskoj i komunitarnoj razini, primijetiti ćemo da polako ali sigurno uobičajeno boravište dobiva sve važniju ulogu kao točka vezivanja, kao primarna poveznica ili kao jedna od alternativa, u području statusnih pitanja.

5. NORME O PRIZNANJU STRANIH ODLUKA ODNOSNO JAVNIH ISPRAVA U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Strane odluke o promjeni imena i spola mogu biti priznate u Bosni i Hercegovini ako ispunjavaju uvjete za priznanje propisane domaćim zakonodavstvom. Naš ZMPP taksativno nabraja uvjete bez kumulativnog ispunjenja kojih strana odluka ne može biti priznata. Riječ je o općeprihvaćenim uvjetima, koji su dobro poznati u usporednom pravu i koji su karakteristični za države koje primjenjuju režim ograničene kontrole. To su: nepostojanje isključive međunarodne nadležnosti domaćeg suda (čl. 89.), pravosnažnost odluke (čl. 87.), poštivanje prava na obranu tuženog (čl. 88.), nepostojanje ranije odluke domaćeg suda u istoj stvari (čl. 90.), suglasnost s domaćim javnim poretkom (čl. 91.)³⁴ i uzajamnost (čl. 92.). S obzirom na to da je riječ o statusnim odlukama, predviđeni su različiti uvjeti ovisno o tome je li riječ o statusnoj odluci – odluci o promjeni imena i spola domaćeg državljanina, državljanina podrijetla odluke ili državljanina treće države.

Čl. 93. ZMPP-a propisano je da, ako je pri odlučivanju o osobnom statusu državljana Bosne i Hercegovine trebalo po ovom zakonu primijeniti pravo Bosne i Hercegovine, strana sudska odluka priznat će se i kada je primijenjeno strano pravo ako ta odluka bitno ne odstupa od prava Bosne i Hercegovine koje se primjenjuje na taj odnos. Dakle, kada je riječ o statusnim odlukama domaćih državljana, provjera se ne ograničava samo na uvjete propisane u čl. 87. – 92.

³⁴ S obzirom na to da neka zakonodavstva (npr. Ujedinjena Kraljevina) dozvoljavaju promjenu imena i spola samo na temelju izjave osobe o kojoj je riječ, upitno bi bilo priznanje takve odluke u Bosni i Hercegovini s aspekta etičkih i moralnih vrijednosti bosanskohercegovačkog društva. Naime, temeljne vrijednosti jednog društva reflektirane kroz institut javnog poretka utemeljene su na različitim kulturnim, moralno-etičkim i pravnim tradicijama. Stoga u cilju zaštite općeg interesa odluke zasnovane na prostoj izjavi o promjeni spola, bez valjane medicinske dokumentacije nadležnog tijela o promjeni spola ne bi mogle biti priznate u Bosni i Hercegovini. Ista dvojba je i kada je riječ o maloljetnim osobama. Naravno, odluka o odbijanju priznanja strane odluke zbog povrede javnog poretka ovisit će, kao što je to uvijek slučaj s ovom iznimkom, o svim činjenicama konkretnog slučaja. Vidjeti više u: Alihodžić, J., *Etičke i moralne vrijednosti u procesu stvaranja i primjene prava*, u: *Znanje kao univerzalna vrijednost – etički i moralni aspekti*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2024., str. 79.

ZMPP-a već se dopušta i meritorno preispitivanje odluke. Kod priznanja stranih statusnih odluka glede domaćih državljana, dakle, prešli smo iz sustava ograničene kontrole u sustav neograničene kontrole, što se opravdava činjenicom da se promjena statusa neke osobe treba temeljiti na pravu njezina državljanstva. Ovakva pojačana kontrola ne dolazi u obzir u svim slučajevima u kojima je riječ o statusu domaćih državljana, već samo u onim slučajevima u kojima bi prema kolizijskim normama ZMPP-a trebalo primijeniti kao mjerodavno pravo Bosne i Hercegovine.

Ako se strana odluka odnosi na promjenu imena i spola državljanina države podrijetla odluke ili državljanina treće države, uvjeti su reducirani, odnosno drukčije postavljeni. U prvom slučaju, praktično, uvjet je samo da je strana odluka pravosnažna (čl. 94. ZMPP-a)³⁵, a u drugom slučaju odluka će se priznati kod nas ako ispunjava uvjete za priznanje u državi njegova državljanstva (čl. 95. ZMPP-a).

Čl. 86. ZMPP-a govori o odluci drugog tijela, osim suda, koja je izjednačena sa sudskom odlukom, s tim da se podrazumijeva izjednačenje u djelovanjima sa sudskom odlukom³⁶, te time predstavlja pravni okvir u kojem se može postaviti pitanje priznanja rješenja upravnih tijela. O tome po kojem pravu treba kvalificirati pojam odluke u teoriji se iznose različita stajališta³⁷, a najprihvatljivijim smatramo stajalište prema kojem je pravo mjerodavno za kvalifikaciju odluke kao sudske ili kao ekvivalentne sudskoj pravo države donošenja odluke.³⁸ Odlučujuće je je li takvo rješenje, prema pravu države u kojoj je donesena, izjednačeno u djelovanjima sa sudskom odlukom u toj državi. Ako bi to bio slučaj s rješenjem

³⁵ Čl. 94. ZMPP-a propisuje da "odluke stranih sudova koje se odnose na osobno stanje (status) državljanina države čija je odluka u pitanju priznaju se u BiH bez preispitivanja od strane suda po članovima 89., 91. i 92. ovog zakona", što za domaće tijelo *ex officio* znači samo provjeravanje je li strana odluka pravosnažna.

³⁶ Dika, M.; Knežević, G.; Stojanović, S., *op. cit.* u bilj. 26, str. 282.

³⁷ Neki se zauzimaju za primjenu prava države priznanja; neki smatraju da se kvalifikacija treba izvršiti u skladu s pravom države donošenja odluke; neki se zauzimaju za kumulativnu primjenu obaju prava. Više o tome: Grbin, I., *Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova*, Informator, Zagreb, 1980., str. 20 – 21.

³⁸ Svaka suverena država sama propisuje kako će biti organizirana njezina tijela vlasti i posebice koje će od njih obavljati sudsku funkciju i koje odluke ona mogu donositi. Okolnost da načela kojima se u tom pogledu rukovodi država donošenja odluke odstupaju od onih koje primjenjuje država priznanja ne može nekom aktu države donošenja odluke ni dati ni oduzeti svojstvo sudske odluke. Dakako, iz ovoga ne proizlazi obveza države priznanja da prizna učinke strane odluke koju je donijelo određeno tijelo. Naime, države samostalno odlučuju kojim će stranim odlukama dopustiti da djeluju na njihovu području.

tijela uprave, a posebice kada bi za pravna djelovanja takvih rješenja bila potrebna i registracija u matičnim knjigama³⁹, moglo bi se smatrati da su strana rješenja upravnih tijela o promjeni imena i spola podobna za preispitivanje, u skladu s čl. 87. – 92. ZMPP-a. Uostalom, u Bosni i Hercegovini nakon promjene spola osoba na osobni zahtjev može promijeniti ime i/ili prezime, a o tome odlučuje u FBiH kantonalno ministarstvo unutarnjih poslova prema mjestu prebivališta podnositelja zahtjeva, a u RS nadležno tijelo jedinice lokalne samouprave u istom postupku koji je pokrenut radi upisa činjenice promjene spola osobe u matičnu knjigu rođenih.⁴⁰

Važno je istaknuti da je Bosna i Hercegovina potpisala sporazume s nama susjednim državama i državama sljednicama SFRJ o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, kojima je obuhvaćena materija priznanja stranih odluka i stranih javnih isprava. Riječ je o sljedećim sporazumima: Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima⁴¹, Ugovor između Bosne i Hercegovine i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima⁴², Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o izmjenama i dopunama Ugovora između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima⁴³, Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Sjeverne Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima⁴⁴ i Ugovor o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije⁴⁵. S obzirom na čl. 3. ZMPP-a spomenuti ugovori kao vanjski izvori imaju prioritet u primjeni u odnosu na rješenja ZMPP-a.

³⁹ Činjenica da je odluka tijela uprave evidentirana/registirana u matične knjige države podrijetla jasan je pokazatelj da je poštovana zakonom propisana procedura države podrijetla koja omogućava pravno djelovanje/učinke tog rješenja, a što u prekograničnim slučajevima pruža pravnu sigurnost tijelu države priznanja te nema smetnje da ovakva odluka bude priznata ako ispunjava i druge uvjete o priznanju stranih sudskih odluka prema ZMPP-u.

⁴⁰ Pogledati poglavlje 3 ovog rada: Materijalnopravno uređenje promjene imena i spola u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine.

⁴¹ Službeni glasnik RBiH – Međunarodni ugovori, br. 1/96.

⁴² Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 7/11.

⁴³ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 11/05; Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori br. 8/10.

⁴⁴ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 16/06, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori br. 6/14.

⁴⁵ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 7/10.

Tim je ugovorima regulirano ne samo priznanje stranih odluka, koje je vrlo slično uređeno kao i našim ZMPP-om⁴⁶, već i priznanje stranih javnih isprava. Naime, kada govorimo o priznanju elemenata statusa – imena i spola – na temelju predočenja strane javne isprave, pravni je okvir drukčiji. U odnosu na strane javne isprave iz gore spomenutih država relevantni bi bili bilateralni ugovori koje smo naveli. Svim spomenutim ugovorima pojednostavljeno je kretanje javnih isprava, tako da propisno potpisane i ovjerene javne isprave izdane na teritoriju jedne države ugovornice imaju na teritoriju druge države ugovornice istu dokaznu snagu kao i javne isprave te države.⁴⁷

S nizom drugih država u kontekstu priznanja promjene imena i spola na temelju strane javne isprave relevantne su odredbe Pariške konvencije iz 1956. godine i Bečke konvencije iz 1976. godine kojima su javne isprave u pravnom prometu između država članica oslobođene legalizacije i dodatnih formalnosti.⁴⁸

Stranim javnim ispravama koje potječu iz države članice Haške konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava može se koristiti u Bosni i Hercegovini ako je pribavljena potvrda – Apostille njezina nadležnog tijela.⁴⁹

Kada je riječ o javnim ispravama koje potječu iz trećih država, dakle ne potječu iz država članica nijedne od navedenih konvencija, za njihovu uporabu u

⁴⁶ Čl. 21. Ugovora s Hrvatskom: “1) Odluke iz člana 20. ovog sporazuma priznaju se i izvršavaju: 1. ako je odluka pravomoćna i izvršna po zakonu države ugovornice na čijem je teritoriju donesena, 2. ako za stvar u kojoj je odluka donesena nije isključivo nadležan sud države ugovornice na čijem teritoriju se zahtijeva priznanje odnosno izvršenje odluke, 3. ako je u slučaju odluke donesene u odsutnosti, stranka koja se nije pojavila i nije sudjelovala u postupku, a protiv koje je donesena odluka, u skladu sa zakonom države ugovornice na čijem je teritoriju postupak proveden, pravilno i pravovremeno obaviještena o postupku, a u slučaju njene procesne nesposobnosti, ako je bila pravilno zastupana, 4. ako u istoj pravnoj stvari, među istim strankama, nije bila donesena pravomoćna odluka pred sudom države ugovornice na čijem teritoriju se zahtijeva priznanje ili izvršenje odluke, 5. ako pred sudom zamoljene države nije u toku već prije započeta parnica u istoj pravnoj stvari i među istim strankama, 6. ako priznanje i izvršenje odluke nije u suprotnosti s Ustavom i pravnim poretom zamoljene države.” Isto rješenje sadržava i čl. 27. Ugovora sa Srbijom i Crnom Gorom. Jedina razlika jest u tome što spomenuti bilateralni sporazumi govore o sudskoj odluci i nagodbi sklopljenoj pred sudom, izostavljajući odluke drugih tijela koje su u državi podrijetla izjednačene sa sudskim odlukama. Pogledati čl. 20. Ugovora s Hrvatskom i čl. 26. Ugovora sa Srbijom i Crnom Gorom.

⁴⁷ Pogledati čl. 17. i 18. Ugovora s Hrvatskom; čl. 21. i 22. Ugovora sa Srbijom i Crnom Gorom; čl. 21. i 22. Ugovora sa Sjevernom Makedonijom; čl. 17. i 18. Ugovora sa Slovenijom.

⁴⁸ Pogledati dio Konvencijska rješenja na globaloj razini.

⁴⁹ Više u dijelu: Konvencijska rješenja na globaloj razini.

Bosni i Hercegovini primjenjivat će se Zakon o važnosti javnih isprava u Bosni i Hercegovini⁵⁰ koji u čl. 9. propisuje: "Javne isprave, izdane u drugim državama s kojima BiH ima zaključene međunarodne ugovore, važe u skladu sa tim ugovorima. Javne isprave, izdane u državama s kojima BiH nema zaključene međunarodne ugovore o priznavanju važnosti javnih isprava, važe ako sadrže sve elemente propisane odgovarajućim međunarodnim konvencijama i pod uvjetom reciprociteta čije postojanje utvrđuje ministarstvo pravde BiH na temelju prethodno pribavljenog mišljenja Ministarstva vanjskih poslova BiH." Nadalje, relevantne su i odredbe Zakona o matičnim knjigama FBiH, Zakona o matičnim knjigama RS i Zakona o matičnim knjigama BDBiH kojima je normiran upis u matične knjige na osnovi isprave inozemnog tijela. U svim navedenim zakonima propisano je da se upis činjenica u matične knjige obavlja na pismeni zahtjev stranke i izvoda iz matične knjige inozemnog tijela koji je stranka dužna priložiti uz zahtjev.⁵¹

6. USPOREDNA, KONVENCIJSKA I KOMUNITARNA RJEŠENJA PROMJENE IMENA I SPOLA

Intenzivne migracije koje karakteriziraju moderni svijet nalažu uzimanje u obzir opravdane potrebe i interese samih stranaka za rješavanje statusnih pitanja u mjestu gdje stalno žive. Dodamo li tomu i temeljna načela domaćeg međunarodnog privatnog prava i ZMPP-a, načelo pravne sigurnosti, harmonije odlučivanja, sprječavanja šepajućih pravnih odnosa, zabranu diskriminacije po spolu, jasno je da se strogo pravilo o isključivoj primjeni prava državljanstva mora ublažiti. Osim toga nesumnjivo postoji potreba za intenzivnijom međunarodnom suradnjom koja je u području statusnih pitanja s međunarodnim obilježjem izostala. Stoga ne možemo govoriti o nekim značajnijim rezultatima globalne ili regionalne unifikacije, ali ćemo se u nastavku svakako osvrnuti na postojeće izvore.

6.1. Usporedna rješenja

Većina država uzima državljanstvo kao primarnu točku vezivanja u području određivanja, sadržaja i promjene imena.⁵² U baltičkim državama to pitanje

⁵⁰ Službeni glasnik BiH, br. 23/04.

⁵¹ Pogledati čl. 54. – 56. ZMK-a FBiH; čl. 48. i 49. ZMK-a RS; čl. 41. – 43. ZNK-a BDBiH.

⁵² Čl. 13. austrijskog ZMPP-a iz 1978. (IPR-Gesetz, BGBl. Nr. 304/1978 (NR: GP XIV RV 784 AB 945 S. 96. BR: AB 1841 S. 377); čl. 53. bugarskog ZMPP-a iz 2005.

nije izričito zakonski regulirano, ali je za pitanje osobnog statusa mjerodavno pravo prebivališta (Estonija), odnosno uobičajenog boravišta (Latvija). Isto rješenje predviđeno je u Danskoj, što pokazuje slučaj Grunkin i Paul.⁵³ Pojedina zakonodavstva daju mogućnost izbora između prava državljanstva i prava uobičajenog boravišta. Tako češko pravo u načelu polazi od državljanstva, ali osobi u slučaju promjene prezimena daje mogućnost pozivanja na pravo države svog uobičajenog boravišta (čl. 29. st. 3. ZMPP-a). Također, bugarski zakon dopušta strancu s uobičajenim boravištem u Bugarskoj da izabere bugarsko pravo u slučaju promjene prezimena (čl. 53. st. 4. ZMPP-a).⁵⁴ Belgijski zakonodavac uzima državljanstvo kao primarnu točku vezivanja za utvrđivanje i promjenu spola i imena, ali propisuje da ako osoba ima više državljanstava, pravo jedne od država koje je ta osoba državljanin bit će mjerodavno za ta pitanja (čl. 35. i 37. ZMPP-a).

Španjolski zakonodavac je novim zakonom iz 2023. godine, tzv. Trans-zakon, nastojao zaštititi transsrodne osobe i općenito LGBTQ populaciju propisujući jednostavniju proceduru i uvjete za promjenu spola i imena, naglašavajući da osim domaćih državljana to mogu učiniti i strani državljani koji dokažu da to ne mogu učiniti u svojoj državi.⁵⁵

Hrvatski zakonodavac je čl. 18. ZMPP-a⁵⁶ propisao da je za osobno ime fizičke osobe mjerodavno pravo države koje je ona državljanin. Međutim, pojedini autori ističu da ovo rješenje pokazuje određene slabosti kada se promatra zajedno s drugim odredbama ZMPP-a, pravom Europske unije te praksom Suda EU-a. Naime, prema čl. 3. st. 2. ZMPP-a RH, ako hrvatski državljanin ima i neko drugo državljanstvo, prioritet se daje hrvatskom državljanstvu, što je u izravnoj suprotnosti s čl. 18. i 20. UFEU-a i sa sudskom praksom Suda

(Code of the International Civil Law, Prom. SG. 42/17 May 2005); čl. 19. nizozemskog ZMPP-a iz 2011. (Book 10 Dutch Civil Code, Private International Law, Staatblad 2011, 272.); čl. 2576 rumunjskog ZMPP-a iz 2009. (Romanian Civil Code – Law No. 287 of 2009.); čl. 15. poljskog ZMPP-a iz 2011. (Act of 4 February 2011 Private International Law, O.J. 2011 No. 80, item 432); čl. 14. slovenskog ZMPP-a iz 1999. (Zakon o međunarodnom privatnom pravu i postupku iz 1999, Uradni list 1999, br. 56/2008), prema Lagarde, P., *op. cit.* u bilj. 3, str. 214.

⁵³ Više u: Lagarde, P., *op. cit.* u bilj. 3, str. 214.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Trans-zakon 4/23 od 1. 3. 2023. (BOE Nr. 132 od 1. 3. 2023.). Više u: Ferrer I Riba, J., *Geschlechtliche Selbstbestimmung und Änderung des Geschlechtseintrags im spanischen Personenstandregister*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), vol. 70, br. 18, 2023., str. 1451 – 1454. Inače Código Civilom propisana je primjena državljanstva kao primarne točke vezivanja na pitanja osobnog statusa.

⁵⁶ Narodne novine RH, br. 101/19 i 67/23.

EU-a.⁵⁷ Zbog ovakvih i sličnih situacija predlaže se davanje mogućnosti izbora prava bilo koje države državljanstvo koje osoba ima i prava države u kojoj ima uobičajeno boravište.⁵⁸

Najznačajniji iskorak po pitanju imena i spola u prekograničnim situacijama učinjen je u Saveznoj Republici Njemačkoj. Upravo je njemački zakonodavac, pozivajući se na porast mobilnosti stanovništva i činjenicu da mnogi ljudi žive duže vrijeme u državi državljanstvo koje ne posjeduju i u toj državi, državi svog uobičajenog boravišta, grade i oblikuju svoje socijalno okruženje, modernizirao Međunarodni zakon o imenu i izmijenio čl. 10. Uvodnog zakona u Njemački građanski zakonik (EGBGB-a) propisujući da ime osobe podliježe pravu države u kojoj ona ima uobičajeno boravište⁵⁹, umjesto postojećeg pravila prema kojem je pravo mjerodavno za ime pravo države državljanstvo koje osoba ima. Također je novim čl. 7a. EGBGB-a – “spol”⁶⁰ propisano da je spol osobe uređen pravom države kojoj ona pripada, ali da osoba s uobičajenim boravkom u Njemačkoj može izabrati njemačko pravo za promjenu spola. Isto vrijedi i za promjenu imena pod uvjetima ili u vezi s promjenom spola.

U konačnici, interesantna je odluka švicarskog Saveznog suda⁶¹ iz 2023. godine kojom je odbijena njemačka odluka o brisanju podataka o spolu (muški ili ženski) u švicarskim dokumentima o građanskom stanju, utvrđenom prema njemačkom pravu, švicarskog državljanina s uobičajenim boravištem u Njemačkoj, jer švicarski zakon prihvaća binarni model, odnosno mogućnost

⁵⁷ Više u: Medić, I., *Right to Personal Name and Croatian Legal Framework de lege lata and de lege ferenda*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 86 – 88.

⁵⁸ *Ibid.* Više u: Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, *One name throughout Europe – Draft for a European Regulation on the Law Applicable to Names*, Yearbook of Private International Law, vol. 15, 2013./2014., str. 31 – 37; Pintens, W.; Dutta, A., *Unification of the Law Applicable to Names, an Academic Proposal*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 21 – 31, pogledati čl. 4. i 5. Prijedloga.

⁵⁹ *Vorschlag für Änderung des Internationalen Namenrecht in Artikel 10 EGBGB-a*, izmjena stupa na snagu 1. 5. 2025.

⁶⁰ *Promjena uvedena: Gesetz über die Selbstbestimmung in Bezug auf den Geschlechtseintrag und zur Änderung weiterer Vorschriften vom 19.6.2024 (BGBl. I Nr. 206)*, stupio na snagu 1. 11. 2024.

⁶¹ Presuda od 8. 6. 2023. (5A_391/2021).

izjašnjavanja isključivo za muški ili ženski spol.⁶² Inače, švicarski ZMPP predviđa kao mjerodavno švicarsko pravo na učinke i uvjete promjene imena i spola domaćeg državljanina i kada je do promjene došlo u inozemstvu.⁶³

6.2. Konvencijska rješenja na globalnoj razini

Na globalnoj razini Međunarodna komisija za građanska stanja radi na donošenju konvencija čiji je cilj olakšavanje međunarodne suradnje u pitanjima osobnog statusa. Pogledamo li međunarodne konvencije donesene pod njezinim okriljem, npr. Konvenciju o promjeni imena i prezimena potpisanu u Istanbulu 1958. godine i Konvenciju o pravu mjerodavnom za ime i prezime potpisanu u Münchenu 1980. godine, možemo uočiti tendencije u razvoju međunarodnog privatnog prava osobnog imena. Dok je Istanbulska konvencija iz 1958. izabrala državljanstvo kao primarnu točku vezivanja u pitanjima imena i prezimena i u čl. 2. obvezala svaku državu članicu da neće dozvoliti promjenu imena i prezimena državljanina drugih država članica, osim ako nisu i njezini državljani, Münchenska konvencija iz 1980. u čl. 1. i 2. propisuje da se prezimena i imena osobe utvrđuju zakonom države koje je ona državljanin te da se u slučaju promjene državljanstva primjenjuje pravo države novog državljanstva, ali je dala mogućnost državama da izjave rezervu kojom zadržavaju pravo na primjenu svog domaćeg prava ako dotična osoba ima svoje uobičajeno mjesto boravka na njihovu području (čl. 6.). Konvencija o priznanju prezimena potpisana u Atlanti 2005. godine osobito vodi računa o osobama s dvojnim državljanstvom i propisuje da se promjena prezimena osobe koja ima dva ili više državljanstava do koje je došlo u državi članici koje je ona državljanin priznaje u drugim državama članicama (čl. 5.). Iako spomenute konvencije nemaju velik broj ratifikacija⁶⁴, Bosna i Hercegovina nije ratificirala ni jednu, možemo jasno uočiti budući smjer kretanja normi kojima je uređena ova materija. Bosna i Hercegovina je od 6. 3. 1992. godine članica Konvencije o izdavanju određenih izvadaka iz matičnih knjiga za uporabu u inozemstvu potpisane 1956. godine u Parizu⁶⁵ i prateće Konvencije o izdavanju

⁶² Čl. 30b ZGB-a (Građanskog zakonika) stupio na snagu 1. 1. 2022. (Botschaft, BBL 2020. od 16. 12. 2019.).

⁶³ Pogledati čl. 38. i 40.a ZMPP-a Švicarske. Više u: Aebi-Müller, R. E., *Aktuelles aus dem schweizerischen Familien- und Erbrecht*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), vol. 71, br. 18, 2024., str. 1458 – 1459.

⁶⁴ Pogledati na stranici CIEC (engl. ICCS): <https://www.ciecl.org/conventions-en>.

⁶⁵ Službeni list SFRJ, Dodatak br. 09/67, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.

izvadaka iz matičnih knjiga na više jezika potpisane u Beču 1976. godine.⁶⁶ Obje konvencije propisuju da će izvadci iz matičnih knjiga biti prihvaćeni bez legalizacije ili ekvivalentne formalnosti na teritoriju svake od država vezanih ovom Konvencijom (čl. 5. Pariške konvencije i čl. 9. Bečke konvencije).

U okviru Haške konferencije za međunarodno privatno pravo⁶⁷ nije usvojena ni jedna konvencija koja se isključivo bavi pitanjima osobnog statusa, pa time i imena i spola. Međutim, pojedine konvencije sadržavaju neka rješenja vezana uza statusna pitanja. Za Bosnu i Hercegovinu osobito važna u kontekstu kontinuiteta osobnog statusa i identiteta jest Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine.⁶⁸ Njome je, umjesto složenog postupka legalizacije, propisana jedina formalnost koja se može zahtijevati za potvrdu vjerodostojnosti potpisa, svojstva u kojem je potpisnik isprave postupio i prema potrebi vjerodostojnosti pečata ili žiga koju ta isprava sadržava, sastavljanje posebne potvrde – Apostille, koju izdaje nadležno tijelo države iz koje isprava potječe.

6.3. Konvencijska rješenja na regionalnoj razini

Najznačajniji instrument na regionalnoj razini, rješenja kojega se reflektiraju na statusna pitanja i identitet, jest Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: EKLJP) donesena pod okriljem Vijeća Europe.⁶⁹ Najznačajnija odredba svakako jest čl. 8. EKLJP-a koji štiti pravo na obiteljski i privatni život. Ne postoji precizna definicija pojma privatnog života, ali njime su svakako obuhvaćena područja: ime i prezime te spolni identitet, uključujući pravo na zakonsko priznanje postoperativnih transseksualaca.⁷⁰ Inače, Europski sud za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) znatno je

⁶⁶ Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br.8/91, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.

⁶⁷ O značaju Haške konferencije za Bosnu i Hercegovinu više u: Duraković, A., *Značaj Haške konferencije za međunarodno privatno pravo za Bosnu i Hercegovinu*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 12, br. 23, 2019., str. 17 – 32.

⁶⁸ Službeni list FNRJ, Dodatak br. 10/62, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.

⁶⁹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda čovjeka (Europska konvencija o ljudskim pravima) je pravni akt Vijeće Europe. Potpisana je u Rimu, 4. 11. 1950., a stupila je na snagu 1953.

⁷⁰ Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Novi informator d.o.o. Zagreb, Zagreb, 2014., str. 931 – 932.

proširio zaštitni opseg čl. 8. EKLJP-a.⁷¹ To je posebice istaknuto u presudi Velikog vijeća u predmetu Christine Goodwin protiv Ujedinjene Kraljevine iz 2002. godine⁷² u kojoj je naznačen “evolutivni argument”, ali i argument “zajedničke osnove” imanentan načelu konsenzusa.⁷³ Nadalje, ESLJP je u presudi X i Y protiv Rumunjske iz 2021. godine⁷⁴ istaknuo da su na temelju navedenog čl. 8. EKLJP-a države članice dužne predvidjeti jasan i predvidljiv postupak pravnog priznavanja rodnog identiteta koji omogućuje promjenu spola, a time i imena ili osobnog digitalnog koda u službenim dokumentima, na brz, transparentan i dostupan način.

Bosna i Hercegovina potpisnica je EKLJP-a koji ima snagu ustavnopravnog izvora⁷⁵, a odluke ESLJP-a nisu samo savjetodavne prirode već je moguće i neposredno se pozivati na njih pred domaćim tijelima.

6.4. Komunitarna rješenja

Europska unija ima vrlo ograničena ovlaštenja za donošenje unificiranih pravnih instrumenata u pitanjima osobnog statusa. Međutim, različita kolizijska pravila država članica koja neminovno izazivaju neusklađenost i dovode do diskriminacije te ugrožavaju slobodu kretanja i boravka unutar Europske unije zahtijevala su određenu razinu unifikacije. Stoga je Europska komisija uključila uredbu o pravu mjerodavnom za ime u Agendu EU-a za pravosuđe 2020. godine.⁷⁶ U tom kontekstu Savezna udruga njemačkog građanskog statusa osnovala je radnu skupinu sa zadaćom izrade akademskog prijedloga europskog rješenja koje jamči stabilnost imena unutar Europske unije. Radna skupina objavila je

⁷¹ Primjena prava iz EKLJP-a zahtijeva nalaženje ravnoteže između zaštite ljudskih prava i polja slobodne procjene država ugovornica, osobito u onim područjima “gdje ne postoji konsenzus na europskoj razini o pitanjima od dubokog društvenog i kulturnog značaja, za koja se iz tog razloga države ugovornice smatraju najkompetentnijima da procjenjuju i odgovaraju na potrebe društva”. Više u: Roagna, I., *Zaštita prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima*, Priručnici Saveta Evrope za ljudska prava, Strasbourg, 2012., str. 9 i dalje.

⁷² Presuda ESLJP-a od 11. 7. 2002., Christine Goodwin protiv Ujedinjene Kraljevine, CE:ECHR:2002:0711JUD002895795, toč. 77., 78. i 90.

⁷³ *Ibid.*, str. 1274 – 1279.

⁷⁴ Presuda ESLJP-a od 19. 1. 2021., X i Y protiv Rumunjske, CE:ECHR:2021:0119-JUD000214516, toč. 147., 165. i 168.

⁷⁵ Član II stav 2. Ustava Bosne i Hercegovine.

⁷⁶ Pintens, W.; Dutta, A., *op. cit.* u bilj. 58, str. 22.

Nacrt europske uredbe o zakonu mjerodavnom za imena.⁷⁷ Nacrt ne predlaže samo ujednačavanje kolizijskih pravila (čl. 4. – 11.) nego propisuje i obvezu za sve države članice da priznaju imena koja su upisana u registar građanskog stanja u državi članici (čl. 12.). Čl. 4. Nacrta uzima kao primarnu točku vezivanja uobičajeno boravište, s tim da je čl. 5. Nacrta dana mogućnost izbora prava države državljanstvo koje osoba posjeduje. Osoba koja ima više državljanstava može izabrati pravo bilo koje države državljanstvo koje posjeduje.⁷⁸

Nacrt Uredbe predstavlja akademski rad koji predlaže rješenje u cilju očuvanja stabilnosti imena unutar Europske unije u skladu sa zahtjevima proisteklima iz odluka Suda EU-a.⁷⁹ Osnovna ideja koju promiče ovaj Nacrt jest uvođenje pravnog sklada unutar Europske unije u vezi s tim važnim pitanjem dvojakim pristupom: uvođenjem uniformnih kolizijskih rješenja u kombinaciji s obvezom međusobnog priznanja imena.⁸⁰

Međutim, više prava i sloboda propisanih pravom Europske unije, Ugovorom o funkcioniranju EU-a⁸¹ (u daljnjem tekstu: UFEU) i Poveljom EU-a o temeljnim pravima⁸² (u daljnjem tekstu: PTP), te već spomenutim EKLJP-om ide u prilog kontinuiteta statusa – imena i spola unutar njezina područja. Riječ je o

⁷⁷ Profesori Anatol Dutta (Sveučilište u Regensburgu), Tobias Helms (Sveučilište u Marburgu) i Walter Pintens (Sveučilište u Leuvenu) organizirali su konferenciju o nacrtu europske uredbe o pravu primjenjivom na imena u Marburgu (Njemačka) 27. 11. 2015. Naime, usprkos dalekosežnoj europeizaciji međunarodnog privatnog prava, trenutačno nedostaju unificirana kolizijska pravila o imenu. Kao posljedica toga, osobe koje se sele iz jedne države članice u drugu mogu patiti od nepriznavanja imena koje su stekle u inozemstvu. Kako bi se nadišli “šepajući” pravni odnosi, sazvana je Radna skupina Federalne Udruge njemačkih matičara građanskog stanja kako bi razradili prijedlog za europsku uredbu, dostupan na: <https://conflictoflaws.net/2015/one-name-throughout-europe-a-conference-in-marburg-germany-on-a-draft-for-a-european-regulation-on-the-law-applicable-to-names/?print=pdf> (24. 1. 2025.).

⁷⁸ Više u: Pintens, W.; Dutta, A., W., *op. cit.* u bilj. 58, str. 23 – 24.

⁷⁹ Odluka Suda EU u predmetu C-148/02, 2. 10. 2003. – *Garcia Avello*; Odluka Suda EU u predmetu C-353/06, 14. 10. 2008. – *Grunkin-Paul*. Više u: Duraković, A., *Javni poredak – utjecaj ljudskih prava na međunarodno porodično pravo*, u: *Zbornik radova sa Sedmog međunarodnog naučnog skupa Dani porodičnog prava*, Pravni fakultet, Mostar, 2019., str. 84 – 87; Duraković, A.; Alihodžić, J. Meškić, Z., *Europeanization of Public Policy in International Family Law – Overriding National Values or Gradual Harmonization?*, *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, vol. 23, br. 3, 2020., str. 8 – 10.

⁸⁰ Pintens, W.; Dutta, A., *op. cit.* u bilj. 58, str. 27 – 28.

⁸¹ Službeni list EU, C 202/47 od 7. 6. 2016.

⁸² Službeni list EU, C 202/389 od 7. 6. 2016.

odredbama koje se odnose na europsko građanstvo, pravo na slobodno kretanje i boravak te poštovanje privatnog i obiteljskog života. To potvrđuje i odluka Suda EU-a C – 4/23⁸³ koju ćemo obraditi u zasebnom poglavlju.

UFEU-om propisano je da “svaka osoba koja ima državljanstvo neke države članice građanin je Unije, te da se građanstvo Unije dodaje nacionalnom državljanstvu i ne zamjenjuje ga” (čl. 20. st. 1. UFEU-a). Dakle, europsko se građanstvo ne može stjecati samostalno, nego je akcesorno državljanstvu neke države članice, što implicira da pravo građanstva ovisi o nacionalnim propisima država članica.⁸⁴ Nadalje, građanima Europske unije dano je pravo slobodnog kretanja i boravka na području država članica (čl. 20. st. 2. toč. a. i čl. 21. st. 1. UFEU-a te čl. 45. PTP-a). Riječ je o samostalnom pravu građanina Europske unije, neovisnom od ekonomskih i tržišnih ciljeva, čija zaštita se može zahtijevati iz različitih osobnih motiva.⁸⁵ Ovo pravo dodatno je konkretizirano Direktivom 2004/38/EZ⁸⁶ koja detaljnije normira pravo na slobodno kretanje i boravak unutar Europske unije. Iz njezina sadržaja jasno proizlazi da su “države članice obvezne u skladu sa svojim zakonodavstvom vlastitim državljanima izdati i produžiti osobnu iskaznicu ili putovnicu u kojima je naznačeno njihovo državljanstvo” (čl. 4. st. 3. Direktive).

Nadalje, u aktima Europske unije posvećena je posebna pozornost ljudskim pravima. Čl. 6. Ugovora o Europskoj uniji⁸⁷ navodi tri izvora za zaštitu ljudskih prava: u prvom stavku je to PTP, u drugom EKLJP, a u trećem stavku ustavna tradicija zajednička državama članicama. Na ovaj način osnovna ljudska prava proizlaze iz trostrukih standarda: supranacionalnih, međunarodnih i nacionalnih izvora.⁸⁸ Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života zajamčeno čl. 7.

⁸³ Odluka Suda EU-a C – 4/23 od 4. 10. 2024., ECLI:EU:C:2024:845

⁸⁴ Više o europskom građanstvu u: Meškić, Z.; Samardžić, D., *Pravo Evropske unije I*, TDP, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Otvoreni Regionalni Fond za Jugoistočnu Evropu – Pravna reforma, Sarajevo, 2012., str. 257 – 260.

⁸⁵ Više o ovom pravu u: *ibid.*, str. 261 – 262.

⁸⁶ Direktiva 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. 4. 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih porodica slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, o izmjeni Uredbe (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktiva 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ, Službeni list EU, L 229/35 od 29. 6. 2004.

⁸⁷ Službeni list EU, C 202/13 od 7. 6. 2016.

⁸⁸ Više o tome u: Samardžić, D.; Meškić, Z., *Pravo Evropske unije II, Povelja Europske unije o osnovnim pravima*, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2017., str. 28 – 38.

PTP-a suštinski je identično onomu zajamčenom čl. 8. EKLJP-a. Riječ je o osobnom pravu koje se temelji na razumijevanju slobode i ljudskog dostojanstva. U skladu s čl. 52. st. 3. PTP-a, "značaj i opseg primjene ovog prava jednaki su onima iz EKLJP".⁸⁹ Isto vrijedi i za ograničenja koja bi mogla biti legitimno uvedena u vezi s ovim pravom – ona su jednaka onima dozvoljenima čl. 8. EKLJP-a.⁹⁰

Od komunitarnih akata donesenih pod okriljem Europske unije, u okviru njezine opće nadležnosti, a vezano uz pitanje kontinuiteta osobnog statusa, posebice ističemo Uredbu (EU) 2016/1191 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. 7. 2016. godine o promicanju slobodnog kretanja građana pojednostavljenjem zahtjeva za predočavanje određenih javnih isprava u Europskoj uniji i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012⁹¹, koja obvezuje sve države članice od 16. 2. 2019. godine. Iako su sve države članice ugovorne stranke Haške konvencije o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava kojom je pojednostavljeno kretanje javnih isprava koje su izdale države stranke te Konvencije, Europska unija je u skladu s načelom uzajamnog povjerenja te radi promicanja slobodnog kretanja osoba željela ovom Uredbom utvrditi sustav za daljnje pojednostavljenje administrativnih formalnosti za optjecaj određenih javnih isprava i njihovih ovjerenih preslika kada je te javne isprave i njihove ovjerene preslike izdalo tijelo jedne države članice za predočavanje u drugoj državi članici.⁹²

Bosna i Hercegovina potpisnica je Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju⁹³, koji je obvezuje na razvijanje ekonomske i međunarodne suradnje, uključujući i usklađivanje njezina zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice (čl. 1. st. 2. toč. d). Izričito je naznačena njezina opredijeljenost za "usklađivanjem postojećeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice i nastojanje da osigura postepe-
no usklađivanje svojih postojećih zakonodavstava i budućeg zakonodavstva

⁸⁹ Više u: Kokott, J.; Sobotta, C., *Protection of Fundamental Rights in the European Union: On the Relationship between EU Fundamental Rights, the European Convention and National Standards of Protection*, Yearbook of European Law, vol. 34, br. 1, 2015., str. 63 i dalje.

⁹⁰ Objašnjenja koja se odnose na Povelju Europske unije o temeljnim pravima (2007/c 303/02), Službeni list EU, C 303/11, 14. 12. 2007. Vidjeti i Mišljenje nezavisnog odvjetnika Jääskinena od 16. 12. 2010. u predmetu Runevič-Vardyn, ECLI:EU:C:2010:784, toč. 77.

⁹¹ Službeni list Europske unije, L 200/1 od 26. 7. 2016.

⁹² Preambula 2. i 3. Uredbe.

⁹³ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije i njezinih država s jedne strane i Bosne i Hercegovine s druge potpisan je 16. 6. 2008., a stupio na snagu 1. 6. 2015. Cjeloviti tekst Sporazuma na *web*-stranici Vijeća ministara BiH, http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/spp/default.aspx?id=1172&langTag=bs-BA. (27. 1. 2025.)

sa pravnom stečevinom Zajednice” (čl. 70.).⁹⁴ Od kolikog su značaja procesi usklađivanja domaćeg prava s europskim, što je i međunarodna obveza Bosne i Hercegovine proistekla iz Sporazuma, govori činjenica da veliki broj njezinih građana danas živi u nekoj od država članica. Za Bosnu i Hercegovinu ovo usklađivanje, kako u sadržajnom smislu tako i u praksi, znači prihvaćanje europskog prava, odnosno usvajanje njegove pravne stečevine, pretpostavke koju su morale ispuniti i druge države koje su pristupile Europskoj uniji. Danom stupanja u članstvo mora postojati visok stupanj usklađenosti domaćeg prava s pravom Europske unije.⁹⁵

6.5. Odluka Suda EU-a C – 4/23

Sud EU-a donio je 4. 10. 2024. godine u predmetu C – 4/23⁹⁶ odluku u povodu zahtjeva za prethodnu odluku, koji je uputio Prvostupanijski sud 6. okruga u Bukureštu, Rumunjska, a u povodu tumačenja čl. 2. UEU-a, čl. 18., 20. i 21. UFEU-a te čl. 1., 7., 20., 21. i 45. PTP-a. Zahtjev je upućen u okviru spora između, s jedne strane, rumunjskog državljanina M.-A. A. i, s druge strane, Matičnog ureda Cluj – Služba za osobna stanja, Služba nadležna za državne matice i upravljanje bazama podataka Ministarstva unutarnjih poslova i Općina Cluj-Napoca, Rumunjska, u vezi s priznavanjem i upisom u rumunjski rodni list osobe M.-A. A. podataka o promjeni imena i rodnog identiteta koju je ona zakonito ostvarila u Ujedinjenoj Kraljevini.

Činjenice u ovom slučaju su sljedeće: “Osoba M.-A. A. rođena je 24. 8. 1992. u Okrugu Cluj, Rumunjska, te je pri rođenju evidentirana kao osoba ženskog spola. Njezin rumunjski rodni list stoga sadržava žensko ime, određuje ju kao osobu ženskog spola i dodjeljuje joj osobni identifikacijski broj koji je također određuje kao osobu tog spola.”⁹⁷ Godine 2008. ona se s roditeljima preselila u Ujedinjenu Kraljevinu, a britansko državljanstvo stekla je 2016. “Osoba M.-A. A. promijenila je 27. 2. 2017. u Ujedinjenoj Kraljevini svoje ime i način

⁹⁴ Obveza za tijela Bosne i Hercegovine da pri izradi novih propisa vode računa o suglasnosti s europskom pravnom stečevinom uvedena je i prije, već 2003. godine, dakle i prije nego što je uopće počeo proces stabilizacije i pridruživanja (pregovori su započeli 2006. godine). Odluka o procedurama u postupku harmonizacije zakonodavstva BiH sa *acquis communautaire*, Službeni glasnik BiH, br. 44/03.

⁹⁵ Alihodžić, J., *Razvoj evropskog međunarodnog privatnog prava: pravci reforme zakonodavstva u Bosni i Hercegovini*, OFF-SET, Tuzla, 2012, str. 237 – 240.

⁹⁶ Odluka Suda EU-a C – 4/23 od 4. 10. 2024., ECLI:EU:C:2024:845.

⁹⁷ Toč. 24. Odluke.

oslovljavanja iz ženskog u muški u skladu s postupkom Deed Polla, koji britanskim državljanima omogućuje da jednostavnim izjavom promijene svoje prezime ili ime. Nakon toga navedena je osoba zatražila zamjenu određenih službenih dokumenata koje izdaju britanska tijela, odnosno vozačke dozvole i putovnice, koje su izdane na njezino novo ime. Dana 29. 6. 2020. osobi M.-A. A. izdan je u Ujedinjenoj Kraljevini Gender Identity Certificate (potvrda o rodnom identitetu), isprava kojom se potvrđuje njezin muški rodni identitet. U maju 2021., na temelju izjave dane u okviru postupka Deed Polla i potvrde o rodnom identitetu, navedena osoba zatražila je od Matičnog ureda Cluj – Službe za osobna stanja da u njezin rodni list upiše podatke o promjeni imena, roda i osobnog identifikacijskog broja, kako bi oni odgovarali muškom spolu, te da joj izda novi rodni list koji bi sadržavao te nove podatke. Odlukom od 21. 6. 2021. rumunjska tijela odbila su zahtjev osobe M.-A. A. uz obrazloženje, među ostalim, da se, u skladu s važećim domaćim zakonodavstvom, podaci o promjeni rodnog identiteta osobe mogu upisati u njezin rodni list tek nakon što se to odobri konačnom sudskom odlukom. Navedena osoba podnijela je 14. 9. 2021. tužbu Prvostupanjskom sudu 6. okruga u Bukureštu, sudu koji je uputio zahtjev, protiv Matičnog ureda Cluj – Službe za osobna stanja, Službe nadležne za državne matice i upravljanje bazama podataka Ministarstva unutarnjih poslova i Općine Cluj-Napoca, tražeći da se tim organima naloži da u njezin rodni list upišu podatke o promjeni njezina imena, roda i osobnog identifikacijskog broja, kako bi oni odgovarali muškom spolu, te da joj izdaju novi rodni list koji bi sadržavao te nove podatke. Osoba M.-A. A. traži od suda koji je uputio zahtjev, među ostalim, da na temelju izravne primjene prava Unije, osobito prava svakog njezina građanina na slobodno kretanje i boravak na državnom području država članica, navedenim organima naloži da provedu usklađivanje njezina rodnog lista s imenom i rodnim identitetom koje je zakonito ostvarila u Ujedinjenoj Kraljevini, kako bi mogla neometano ostvarivati to pravo koristeći se putnom ispravom koja je u skladu s njezinim muškim rodnim identitetom.”⁹⁸

S obzirom na određene nejasnoće, Prvostupanjski sud 6. okruga u Bukureštu odlučio je prekinuti postupak i uputiti Sudu EU-a sljedeća prethodna pitanja:

1. “Protivi li se ostvarivanju prava na građanstvo Unije (čl. 20. UFEU-a) i/ili prava građanina Unije na slobodno kretanje i boravak (čl. 21. UFEU-a i čl. 45. PTP-a) u uvjetima dostojanstva, jednakosti pred zakonom i zabrane diskriminacije (čl. 2. UEU-a; čl. 18. UFEU-a te čl. 1., 20. i 21. PTP-a), uz poštovanje prava na privatni i obiteljski život (čl. 7. PTP-a), činjenica da se čl. 43. toč (i) i čl. 57. Zakona br. 119/1996 ne priznaju izmjene podataka

⁹⁸ Toč. 25. – 31. Odluke.

u ispravama o osobnom stanju koje se tiču promjene spola i imena koje je transrodni muškarac s dvojnim državljanstvom (rumunjskim i onim druge države članice) ostvario u drugoj državi članici u okviru postupka pravnog priznavanja roda, nego se od rumunjskog državljanina zahtijeva pokretanje novog sudskog postupka u Rumunjskoj protiv javnog tijela nadležnog za vođenje državnih matrica, iako je, s jedne strane, ESLJP taj postupak proglasio netransparentnim i nedovoljno predvidljivim (presuda ESLJP-a od 19. siječnja 2021., X i Y protiv Rumunjske, CE:E-CHR:2021:0119JUD000214516) te iako, s druge strane, navedeni postupak može dovesti do odluke suprotne onoj koju je donijela druga država članica?

2. Utječe li povlačenje Ujedinjene Kraljevine iz Unije na odgovor na prvo pitanje, osobito s obzirom na to: (i.) da je postupak izmjene osobnog stanja započeo prije Brexita te je okončan tijekom prijelaznog razdoblja i (ii.) da Brexit podrazumijeva to da se osoba može koristiti pravima koja proizlaze iz građanstva Unije, uključujući pravo na slobodno kretanje i boravak, samo na temelju rumunjskih osobnih ili putnih isprava u kojima je navedena kao osoba ženskog spola i nosi žensko osobno ime, što je u suprotnosti s rodnim identitetom koji joj je već pravno priznat?”⁹⁹

U suštini, sud koji je uputio zahtjev pita treba li čl. 20. i čl. 21. st. 1. UFEU-a, u vezi s čl. 7. i 45. PTP-a, tumačiti na način da im se protivi propis države članice koji ne dopušta priznavanje i upis u rodni list državljanina te države članice promjene imena i rodnog identiteta koju je on zakonito ostvario u drugoj državi članici tijekom korištenja slobodnom kretanja i boravka, što ima za posljedicu obvezivanje tog državljanina na pokretanje novog sudskog postupka za promjenu rodnog identiteta u toj prvoj državi članici, čime se zanemaruje činjenica da je ta promjena već zakonito ostvarena u toj drugoj državi članici.¹⁰⁰ Također, sud koji je uputio zahtjev želi znati utječe li na odgovor na to pitanje činjenica da država u kojoj je zakonito ostvarena promjena imena i rodnog identiteta, u ovom slučaju Ujedinjena Kraljevina, više nije država članica EU-a. U vezi s drugim pitanjem najprije valja istaknuti da okolnost da Ujedinjena Kraljevina više nije država članica Unije ne utječe na odgovor koji treba dati na prvo prethodno pitanje, imajući u vidu da je situacija osobe M.-A. A. obuhvaćena područjem primjene čl. 20. i čl. 21. st. 1. UFEU-a.¹⁰¹ Sud EU-a je prvo uputio na to da je, u trenutačnom stanju prava Unije, osobno stanje, u koje ulaze pravila o promjeni

⁹⁹ Toč. 35. Odluke.

¹⁰⁰ Toč. 47. Odluke.

¹⁰¹ Toč. 48. i 49. Odluke.

imena i rodnog identiteta osobe, područje koje potpada pod nadležnost država članica i pravo Unije ne utječe na tu nadležnost. Međutim, pri izvršavanju te nadležnosti svaka država članica mora poštovati pravo Unije, a osobito odredbe UFEU-a koje se odnose na slobodu priznatu svakom građaninu Unije da se kreće i boravi na državnom području država članica, priznajući u tu svrhu osobno stanje utvrđeno u drugoj državi članici u skladu s pravom te države članice.¹⁰² Sud EU-a je nadalje ocijenio da takvo odbijanje može biti prepreka ostvarivanju prava na slobodu kretanja i boravka na državnom području država članica, zajamčenog čl. 21. UFEU-a. Naime, razlike u dvama imenima koja se primjenjuju na istu osobu mogu dovesti do zabuna i nepovoljnosti jer mnoge radnje u svakodnevnom životu, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi, zahtijevaju predočavanje dokaza o identitetu.¹⁰³ Također, odbijanje da se promijeni i prizna rodni identitet koji je državljanin države članice zakonito ostvario u drugoj državi članici može tom državljaninu prouzročiti ozbiljne administrativne, profesionalne i privatne nepovoljnosti.¹⁰⁴ Sud EU-a osvrnuo se i na sudsku praksu ESLJP-a u vezi s čl. 8. EKLJP-a, kojom se štiti spolni identitet osobe kao sastavni element i jedan od najintimnijih aspekata njezina privatnog života. Ta odredba stoga obuhvaća pravo svake osobe da utvrdi detalje vlastita ljudskog identiteta, što uključuje i pravo transrodnih osoba na osobni razvoj, tjelesni i moralni integritet te na poštovanje i priznavanje njihova spolnog identiteta.¹⁰⁵ Također se pozvao na praksu ESLJP-a iz koje proizlazi to da su na temelju čl. 8. EKLJP-a države članice dužne predvidjeti jasan i predvidljiv postupak pravnog priznavanja rodnog identiteta koji omogućuje promjenu spola, a time i imena ili osobnog digitalnog koda u službenim dokumentima, na brz, transparentan i dostupan način.¹⁰⁶

Na temelju svega iznesenoga Sud EU-a odlučio je da “čl. 20. i 21. st. 1. UFEU-a, u vezi s čl. 7. i 45. PTP-a, treba tumačiti na način da im se protivi propis države članice koji ne dopušta priznavanje i upis u rodni list državljanina te države članice promjene imena i rodnog identiteta koju je on zakonito ostvario u drugoj državi članici tijekom korištenja slobodom kretanja i boravka, što ima za posljedicu obavezivanje tog državljanina na pokretanje novog sudskog postupka za promjenu rodnog identiteta u toj prvoj državi članici, čime se zanemaruje činjenica da je ta promjena već zakonito ostvarena u toj drugoj državi članici.

¹⁰² Toč. 53. Odluke.

¹⁰³ Toč. 54. Odluke.

¹⁰⁴ Toč. 55. Odluke.

¹⁰⁵ Toč. 64. Odluke.

¹⁰⁶ Toč. 65. Odluke.

U tom je pogledu nevažna okolnost da je zahtjev za priznavanje i upis promjene imena i rodnog identiteta podnesen u prvoj državi članici na dan kada je povlačenje druge države članice iz Europske unije već počelo proizvoditi učinke”.¹⁰⁷

7. PRIZNANJE STRANE ODLUKE TIJELA UPRAVE KAO SUDSKE ODLUKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Kantonalni sud u Tuzli odbio je priznati rješenje Gradskog ureda za opću upravu i imovinsko-pravne poslove Grada Zagreba, Republika Hrvatska, kojim je odobrena izmjena podataka (imena i spola) u državnoj matici rođenih pozivajući se na čl. 86. ZMPP-a kojim je propisano da se strana sudska odluka izjednačava s odlukom suda u BiH i proizvodi pravni učinak u BiH samo ako je prizna sud u BiH, da se stranom sudskom odlukom smatra i nagodba sklopljena pred sudom i da se stranom sudskom odlukom smatra i odluka drugog tijela koja je u državi u kojoj je donesena izjednačena sa sudskom odlukom odnosno sudskom nagodbom, ako su njome regulirani odnosi iz čl. 1. ZMPP-a, i konstatirajući da navedeno rješenje nema karakter sudske odluke, nego je riječ o odluci tijela uprave, zbog čega nisu ispunjeni uvjeti iz čl. 86. – 100. ZMPP-a. Ovu odluku potvrdio je i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine 20. 2. 2025. godine pozivajući se na iste razloge kao i Kantonalni sud u Tuzli.

Nakon analize nacionalnog, usporednog, konvencijskog i komunitarnog pravnog okvira koji se odnosi na ovu materiju, smatramo da sud nije odlučio korektno. Prije svega, između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske zaključen je sporazum o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, koji kao vanjski izvor ima prioritet u primjeni u odnosu na rješenja ZMPP-a (čl. 3. ZMPP-a). Ovim Sporazumom uređeno je priznanje stranih odluka na vrlo sličan način kao i samim ZMPP-om, te pojednostavljeno kretanje javnih isprava. Jedina razlika jest u tome što spomenuti sporazum govori o sudskoj odluci i nagodbi sklopljenoj pred sudom, izostavljajući odluke drugih tijela koje su u državi podrijetla izjednačene sa sudskim odlukama. To znači da postoji pravna praznina u samom sporazumu po pitanju odluka drugih tijela koje su u državi podrijetla izjednačene sa sudskom odlukom odnosno nagodbom. Stoga se na konkretni slučaj primjenjuje čl. 86. st. 3. ZMPP-a koji govori o odluci drugog tijela, osim suda, koja je izjednačena sa sudskom odlukom, s tim da se podrazumijeva izjednačenje u djelovanjima sa sudskom odlukom, te time predstavlja pravni okvir u kojem se može postaviti pitanje priznanja rješenja upravnih tijela. Važno je naglasiti da je pravo koje je mjerodavno za kvalifikaciju odluke kao sudske ili

¹⁰⁷ Toč. 71. Odluke.

kao ekvivalentne sudskoj pravo države donošenja odluke. Rješenje tijela uprave, koje je bilo predmetom priznanja u ovom konkretnom slučaju, registrirano je u matičnim knjigama, što jasno pokazuje da je ispoštovana zakonom propisana procedura u Republici Hrvatskoj te je omogućeno pravno djelovanje samog rješenja. Dodamo li tome da su i u Bosni i Hercegovini za ova pitanja nadležna tijela uprave, smatramo konkretno rješenje iz Republike Hrvatske podobnim za preispitivanje, u skladu sa čl. 87. – 92. ZMPP-a.

8. UMJESTO ZAKLJUČKA

Neujednačena sudska praksa u Bosni i Hercegovini skrenula je pozornost na potrebu detaljnije analize nacionalnog, usporednog, konvencijskog i komunitarnog pravnog okvira. Prezentirana analiza kao i opravdano očekivanje kontinuiteta statusa – imena i spola, uputila je na potrebu iznalaženja balansa između evidentne pravne neusklađenosti i očuvanja pravne sigurnosti, kako bi se ponudila rješenja koja su u skladu s očekivanjima stranaka, a sve s namjerom izbjegavanja “šepajućih” statusnih odnosa.

Stoga možemo izvući sljedeće zaključke:

- Važećim zakonskim rješenjima u Bosni i Hercegovini moguća je promjena imena i spola. Nakon promjene spola osoba na osobni zahtjev može promijeniti ime i/ili prezime, a o tome odlučuje u FBiH kantonalno ministarstvo unutarnjih poslova prema mjestu prebivališta podnositelja zahtjeva, a u RS nadležno tijelo jedinice lokalne samouprave u istom postupku koji je pokrenut radi upisa činjenice promjene spola osobe u matičnu knjigu rođenih. Dakle, ovdje nije riječ o nekim nama nepoznatima postupcima i procedurama.
- ZMPP ne sadržava kolizijsku normu koja bi odredila mjerodavno pravo za pitanja imena i spola, te je neophodno kreirati novu kolizijsku normu u skladu s čl. 2. ZMPP-a. Uzmemo li načelo najbliže veze kao temeljno načelo međunarodnog privatnog prava i ZMPP-a te široko prihvaćeno *lex loci nationalis* kao kolizijsko rješenje u domaćem pravu u statusnim, obiteljskim i nasljednim odnosima, te materijalnoppravna rješenja npr. Zakona o ličnom imenu FBiH te Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH, za određivanje, sadržaj i promjenu imena i spola, novoizgrađena kolizijska norma glasila bi: “Za osobno ime i spol fizičke osobe mjerodavno je pravo države čiji je ona državljanin.” Naravno, ova pitanja – ime i spol – mogla bi se normirati i odvojeno te bismo imali dvije kolizijske norme, jednu za ime, drugu za spol, ali bi točka vezivanja bila ista – *lex loci nationalis*.

- Strane odluke o promjeni imena i spola, ali i rješenja koja su prema pravu države u kojoj su donesena izjednačena u djelovanjima sa sudskom odlukom u toj državi, mogu biti priznate u Bosni i Hercegovini ako ispunjavaju uvjete za priznanje propisane domaćim zakonodavstvom.
- Iako većina država uzima državljanstvo kao primarnu točku u području statusnih pitanja, možemo primijetiti da je ovakav pristup izložen kritici u pojedinim državama, posebice kada je riječ o osobama koje imaju dvojno državljanstvo. Također, novije kodifikacije međunarodnog privatnog prava idu u smjeru prihvaćanja uobičajenog boravišta samostalno ili kao alternative uz državljanstvo u materiji određivanja, sadržaja i promjene imena i spola.
- Bilateralni sporazumi s nama susjednim državama uređuju pitanje priznanja stranih odluka na sličan način kao i ZMPP, s jednom bitnom razlikom koja se odnosi na sam pojam odluke – njima su obuhvaćene samo sudske odluke i sudske nagodbe, a izostavljene su odluke drugih tijela koje su u državi podrijetla izjednačene sa sudskim odlukama.
- Multilateralni sporazumi o priznanju stranih odluka i uporabi stranih javnih isprava, kojih je Bosna i Hercegovina članica, imaju prioritet u primjeni i olakšavaju kretanje odluka i javnih isprava u pravnom prometu između država stranaka. Tomu u prilog govori i sudska praksa ESLJP-a i Suda EU-a. Odluka Suda EU-a C – 4/23 upućuje na neophodnost kontinuiteta statusa – imena i spola unutar Europske unije.

Navedeni zaključci, ali i detaljno izložena rješenja u nacionalnom, usprednom, konvencijskom i komunitarnom zakonodavstvu kao i sudska praksa ESLJP-a i Suda EU-a upućuju na buduće smjerove reforme bosanskohercegovačkog međunarodnog privatnog prava u materiji imena i spola. Bilo bi potrebno kreirati samostalne kolizijske norme za ime i spol, a kao točke vezivanja trebalo bi uzeti državljanstvo i uobičajeno boravište, osobito kada je riječ o osobi koja osim domaćeg državljanstva ima i državljanstvo države u kojoj ima uobičajeno boravište. Nadalje, iz svega izloženog možemo konstatirati da je sud u Tuzli trebao priznati rješenje hrvatskog upravnog tijela o promjeni imena i spola uzimajući u obzir da su u Republici Hrvatskoj upravo ta tijela nadležna za sporna pitanja i da njihova odluka proizvodi učinke jednake onima koje bi proizvodila i sudska odluka.

LITERATURA

Knjige i članci:

- Aebi-Müller, R. E., *Aktuelles aus dem schweizerischen Familien- und Erbrecht*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), vol. 71, br. 18, 2024., str. 1457 – 1459.
- Alihodžić, J., *Etičke i moralne vrijednosti u procesu stvaranje i primjene prava*, u: *Znanje kao univerzalna vrijednost – etički i moralni aspekti*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2024., str. 72 – 84.
- Alihodžić, J., *Razvoj evropskog međunarodnog privatnog prava: pravci reforme zakonodavstva u Bosni i Hercegovini*, OFF-SET, Tuzla, 2012.
- Alihodžić, J.; Duraković, A., *Zakon o međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, vol. 9, br. 1, 2023., str. 53 – 72, DOI: 10.51558/issn.2712-1178.
- Dika, M.; Knežević, G.; Stojanović, S., *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, PIP NOMOS Beograda, Beograd, 1991.
- Duraković, A., *Javni poredak – utjecaj ljudskih prava na međunarodno porodično pravo*, u: *Zbornik radova sa Sedmog međunarodnog naučnog skupa Dani porodičnog prava*, Pravni fakultet, Mostar, 2019., str. 69 – 89.
- Duraković, A., *Značaj Haške konferencije za međunarodno privatno pravo za Bosnu i Hercegovinu*, Analiza Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 12, br. 23, 2019., str. 17 – 32.
- Duraković, A.; Alihodžić, J. Meškić, Z., *Europeanization of Public Policy in International Family Law—Overriding National Values or Gradual Harmonization?*, Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, vol. 23, br. 3, 2020., str. 1 – 13.
- Duraković, A.; Alihodžić, J., *Interstate and Cross-Border Family Relations in Bosnia and Herzegovina: The Intricacies of a Multi-Layered Legal System*, Balkan Yearbook of European and International Law, vol. 2022, 2022., str. 3 – 26, DOI: 10.1007/978-3-031-29432-7.
- Dutta, A., *Habitual residence versus nationality – In search of the European personal connecting factor in family matters*, u: Župan, M. (ur.), *Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2015., str. 319 – 327.
- Đorđević, S., *Utvrdjivanje i popunjavanje pravnih praznina u Zakonu o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac 2020.

- Ferrer I Riba, J., *Geschlechtliche Selbstbestimmung und Änderung des Geschlechtseintrags im spanischen Personenstandregister*, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht (FamRZ), vol. 70, br. 18, 2023., str. 1451 – 1455.
- Grbin, I., *Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova*, Informator, Zagreb, 1980.
- Kokott, J.; Sobotta, C., *Protection of Fundamental Rights in the European Union: On the Relationship between EU Fundamental Rights, the European Convention and National Standards of Protection*, Yearbook of European Law, vol. 34, br. 1, 2015., str. 60 – 73, DOI: 10.1093/yel/yev003.
- Lagarde, P., *Name Law – is there a need to legislate?*, u: Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, *Cross-border activities in the EU. Making life easier for citizens*, European Parliament, Brussels, 2015., str. 208 – 230.
- Marjanović, S., *Personal Name in Serbian Family Law and Private International Law de lege lata and de lege ferenda*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 91 – 112.
- Medić, I., *Right to Personal Name and Croatian Legal Framework de lege lata and de lege ferenda*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 71 – 90.
- Meškić Z.; Duraković A.; Alihodžić, J., *Bosnien und Herzegowina als ein Mehrrechtsstaat*, Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts (IPRax), vol. 38, br. 6, 2018., str. 633 – 642.
- Meškić, Z.; Đorđević, S., *Međunarodno privatno pravo – Opći dio*, Privredna štampa d.o.o. Sarajevo, Sarajevo, 2016.
- Meškić, Z.; Samardžić, D., *Pravo Evropske unije I*, TDP, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Otvoreni Regionalni Fond za Jugoistočnu Evropu – Pravna reforma, Sarajevo, 2012.
- Muminović, E., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006.
- Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, Novi informator d.o.o. Zagreb, Zagreb, 2014.
- Pintens, W.; Dutta, A., *Unification of the Law Applicable to Names, an Academic Proposal*, u: Živković, M. (ur.), *4th Balkan Conference, Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 2016., str. 21 – 31.
- Roagna, I., *Zaštita prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima*, Priručnici Saveta Evrope za ljudska prava, Strasbourg, 2012.

- Samardžić, D.; Meškić, Z., *Pravo Europske unije II, Povelja Europske unije o osnovnim pravima*, Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2017.
- Stanivuković, M., *Lično ime djeteta u srpskom međunarodnom privatnom pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, vol. 51, br. 1, 2017., str. 23 – 43, DOI: 10.5937/zrpfns51-13876.
- Stanivuković, M.; Živković, M., *Međunarodno privatno pravo, Opšti deo*, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
- Varadi, T.; Bordaš, B.; Knežević, G.; Pavić, V., *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2010.
- Župan, M., *Dijete u međunarodnom privatnom pravu*, u: Župan, M. (ur.), *Prekogranično kretanje djece u Europskoj uniji*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2019., str. 259 – 293.
- Župan, M., *Osobni statut u funkciji kontinuiteta identiteta fizičkih osoba*, u: Barbić, J.; Župan, M. (ur.), *Identitet u prekograničnim privatnopravnim odnosima*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), Zagreb, 2021., str. 77 – 113.

Pravni akti:

- Direktiva 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. 4. 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih porodica slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, o izmjeni Uredbe (EEZ) br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktiva 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ, Službeni list EU, L 229/35 od 29. 6. 2004.
- Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, član II stav 2. Ustava Bosne i Hercegovine.
- Haška konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava iz 1961. godine, Službeni list FNRJ, Dodatak br. 10/1962, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.
- Konvencija o izdavanju izvadaka iz matičnih knjiga na više jezika potpisana u Beču 1976. godine, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 8/1991, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.
- Konvencija o izdavanju određenih izvadaka iz matičnih knjiga za upotrebu u inostranstvu potpisana 1956. godine u Parizu, Službeni list SFRJ, Dodatak br. 09/1967, preuzeta notifikacijom o sukcesiji.
- Povelja EU o temeljnim pravima, Službeni list EU, C 202/389 od 7. 6. 2016.
- Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, Službeni glasnik RBiH – Međunarodni ugovori, br. 1/96.

- Ugovor između Bosne i Hercegovine i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 11/05; Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori br. 8/10.
- Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 16/06, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori br. 6/14.
- Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o izmjenama i dopunama Ugovora između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 11/05; Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori br. 8/10.
- Ugovor o EU, Službeni list EU, Službeni list EU, C 202/13 od 7. 6. 2016.
- Ugovor o funkcioniranju EU, Službeni list EU, C 202/47 od 7. 6. 2016.
- Ugovor o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije, Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 7/10.
- Uputstvo o načinu vođenja matičnih knjiga FBiH, Službene novine Federacije BiH, br. 51/13, 55/13, 82/13 i 6/15.
- Uputstvo o načinu vođenja matičnih knjiga RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 93/18, 24/22 i 88/23.
- Uredba (EU) 2016/1191 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. 7. 2016. godine o promicanju slobodnog kretanja građana pojednostavljenjem zahtjeva za predočavanje određenih javnih isprava u Europskoj uniji i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012, Službeni list Europske unije, L 200/1 od 26. 7. 2016.
- Zakon o jedinstvenom matičnom broju BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 32/01, 63/08, 103/11, 87/13 i 84/15.
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 36/08 i 87/12.
- Zakon o ličnoj karti državljana BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 32/01, 16/02, 32/07, 53/07, 56/08 i 18/12.
- Zakon o ličnom imenu BDBiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 8/02.
- Zakon o ličnom imenu FBiH, Službene novine Federacije BiH, br. 7/12.
- Zakon o ličnom imenu RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 89/19.
- Zakon o međunarodnom privatnom pravu Republike Hrvatske, Narodne novine RH, br. 101/19 i 67/23.
- Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih država u određenim odnosima, Službeni list SFRJ, br. 43/82, 72/82, Službeni list RBiH br. 2/92, Službeni list RBiH, br. 13/94, Službeni glasnik RS, br. 21/92.

Zakon o važnosti javnih isprava u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, br. 23/04.

Zakonom o matičnim knjigama FBiH, Službene novine Federacije BiH, br. 37/12 i 80/14.

Zakonom o matičnim knjigama RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 111/09, 43/13 i 66/18.

Zakonu o matičnim knjigama BDBiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. 58/11.

Summary

Anita Duraković*
Jasmina Alihodžić**

**LEGAL INCONSISTENCY VERSUS LEGAL CERTAINTY –
NAME AND GENDER IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Name and gender are important determinants of a person's identity, and it is reasonable and justified for an individual to have these facts recognized even outside the borders of the country in which they were acquired. Uneven case law in Bosnia and Herzegovina indicated the need for a more detailed analysis of the national, comparative, convention and EU legal framework. This analysis, as well as the justified expectation of continuity of status – name and gender – pointed to the need to find a balance between evident legal inconsistency and preserving legal certainty, in order to offer solutions that are in line with the parties' expectations, all with the intention of avoiding "limping" status relationship.

Key words: name; gender; legal framework; legal inconsistency; legal certainty

* Anita Duraković, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Džemal Bijedić Mostar, University campus, 88104 Mostar, Bosnia and Herzegovina; anita.durakovic@unmo.ba;

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-6280-7676

** Jasmina Alihodžić, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Tuzla, Muhameda Hevajja-Uskufija 7, 75000 Tuzla, Bosnia and Herzegovina; jasmina.alihodzic@untz.ba;

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2066-9804